

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Katowicach

LKA. 410.026.01.2019

Pan
ppłk Grzegorz Janik
Dyrektor
Aresztu Śledczego w Katowicach
ul. Mikołowska 10, 40-957 Katowice

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/19/040 – Bezpieczeństwo osadzonych

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Areszt Śledczy w Katowicach, ul. Mikołowska 10, 40-957 Katowice ¹
Kierownik jednostki kontrolowanej	ppłk Grzegorz Janik, Dyrektor Aresztu Śledczego w Katowicach ² . W okresie objętym kontrolą funkcję kierownika jednostki poprzednio pełnił mjr. Zenon Dziombek powołany 1 lutego 2012 r. (akta kontroli str. 7-8)
Zakres przedmiotowy kontroli	Działania ograniczające ryzyka naruszenia bezpieczeństwa osobistego osadzonych. Infrastruktura jednostki penitencjarnej w obszarze bezpieczeństwa osobistego osadzonych. Prowadzenie zindywidualizowanych oddziaływań na osadzonych. Zatrudnianie, szkolenia oraz warunki pracy funkcjonariuszy. Działania administracji penitencjarnej w sytuacji naruszeń bezpieczeństwa osadzonych przez funkcjonariuszy.
Okres objęty kontrolą	Od 1 stycznia 2017 r. do dnia zakończenia kontroli oraz działania związane z wytworzeniem dokumentów obowiązujących w tym okresie, jeśli miały bezpośredni związek z przedmiotem kontroli.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 1, z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ³ .
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach
Kontrolerzy	1. Beata Pękul, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKA/231/2019 z dnia 18 września 2019 r. 2. Dariusz Bienek, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKA/230/2019 z dnia 18 września 2019 r. 3. Piotr Jużków, inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKA/242/2019 z dnia 1 października 2019 r. (akta kontroli str. 1-6)

¹ Dalej: „AŚ” lub „Areszt”.

² Stanowisko objął 8 lutego 2017 r. Dalej: „Dyrektor”.

³ Dz. U. z z 2019 r. poz. 489 ze zm., dalej: „ustawa o NIK”.

II. Ocena ogólna kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

W Areszcie w okresie objętym kontrolą funkcjonował spójny system działań ograniczających ryzyko naruszenia bezpieczeństwa osadzonych, który pozwalał na szybkie reagowanie na problemy z zakresu bezpieczeństwa osadzonych. Infrastruktura Aresztu (skontrolowane cele mieszkalne i zabezpieczające, dyżurki oddziałowych, system monitoringu) spełniały wymogi bezpieczeństwa oraz sprzyjały ograniczeniu ww. ryzyka. Prowadzono zindywidualizowane oddziaływania wobec osadzonych, a sposób zatrudniania, szkolenia funkcjonariuszy oraz warunki i organizacja ich pracy zmniejszały ryzyko naruszenia ich bezpieczeństwa. W okresie objętym kontrolą nie wystąpiły przypadki naruszeń bezpieczeństwa osadzonych przez funkcjonariuszy Aresztu, a użycie przez nich środków przymusu bezpośredniego było w każdym ze zbadanych przypadków zasadne. Postępowania zarówno w przypadku wystąpienia zdarzenia w Służbie, jak i w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w postępowaniu funkcjonariuszy SW były prowadzone rzetelnie.

Ponadto, Najwyższa Izba Kontroli⁴ wskazuje, że określony przez system sposób ewidencjonowania, jak i sprawozdawania liczby nadgodzin wypracowanych przez funkcjonariuszy nie pozwala na wykazanie liczby nadgodzin wypracowanych przez funkcjonariusza przeciętnie w tygodniu w danym okresie rozliczeniowym, jak również łącznej liczby nadgodzin wypracowanych przez wszystkich funkcjonariuszy działów ochrony i penitencjarnego.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny częściowej⁵ kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. System działań ograniczających ryzyko naruszenia bezpieczeństwa osobistego osadzonych

1.1. Zarządzenia wydane przez dyrektora ZK/AŚ, instrukcje lub wytyczne dotyczące bezpieczeństwa osobistego osadzonych obowiązujące w okresie objętym kontrolą

Opis stanu faktycznego

W Areszcie w okresie objętym kontrolą obowiązywały następujące procedury oraz instrukcje wprowadzone przez Dyrektora:

- w sprawie zasad przekazywania, odtwarzania, utrwalania i zapisu obrazu z kamer w Areszcie Śledczym w Katowicach (Zarządzenie Nr 36/2018 z dnia 27 marca 2018 r.)⁶;
- w sprawie określenia przedmiotów niedozwolonych i sposobu ich odcinania, wyznaczenia miejsca przechowywania oraz ustalenia trybu kontroli i ich wykorzystania (Zarządzenie Nr 170/2019 z dnia 8 października 2019 r.)⁷. W zarządzeniach jako przedmioty niedozwolone określono narzędzia pracy w warsztacie (w tym elektronarzędzia, a od 10 kwietnia 2019 r. przedłużacze elektryczne o długości powyżej 3 m, natomiast od 8 października 2019 r. również kilofy) oraz w kuchni (noże i tasaki). W ww. zarządzeniach zostały określone

⁴ Dalej: „NIK”.

⁵ Oceny częściowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena częściowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁶ Wcześniejsze zarządzenia dotyczące tego zagadnienia to Zarządzenie Nr 35/2017 z dnia 24 marca 2017 r.

⁷ Wcześniejsze zarządzenia dotyczące tego zagadnienia to: Zarządzenie Nr 136 z dnia 20 sierpnia 2019 r., Zarządzenie nr 67/2019 z dnia 10 kwietnia 2019 r. oraz Zarządzenie Nr 20/2017 z dnia 7 marca 2017 r.

sposoby odczekiwania, ewidencjonowania i postępowania z przedmiotami niebezpiecznymi;

– w sprawie wyznaczenia koordynatorów do realizacji zadań związanych z ochroną osobistą osadzonych przebywających w Areszcie (Zarządzenie nr 29/2017 Dyrektora z dnia 23 marca 2017 r.)⁸.

Z dniem 4 października 2018 r. zaktualizowano Instrukcję Przeciwdziałania Negatywnym Przejawom Podkultury Przestępczej w Areszcie. Celem ww. instrukcji było opracowanie systemowych rozwiązań organizacyjnych, dopasowanych do specyfiki jednostki, służących kompleksowemu przeciwdziałaniu przejawom podkultury przestępczej. Instrukcja obejmowała m.in. kwestie minimalizowania agresji wśród osadzonych oraz przeciwdziałania ich wzajemnej demoralizacji. Instrukcja określała zadania dla funkcjonariuszy i pracowników poszczególnych pionów służb oraz wybranych stanowisk i posterunków Aresztu. Jak wyjaśnił Dyrektor Działania dotyczące zapobiegania samoagresji wśród osadzonych znajdują regulację w Zarządzeniu nr 2/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej⁹ w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności. W związku ze szczegółowym opisem zadań nałożonych na pracowników jednostek penitencjarnych nie wymagały one utworzenia odrębnej instrukcji tudzież zarządzenia”. Dyrektor wyjaśnił także, że zadanie dotyczące zapobiegania występowania wśród skazanych zachowań agresywnych było realizowane, poprzez prowadzenie profilowanych oddziaływań przez dział penitencjarny, jak i indywidualne spotkania z psychologiem w ramach m.in. autorskich programów resocjalizacyjnych.

(akta kontroli str. 11-35, 201-217)

Zgodnie z Zarządzeniem nr 61/2018 Dyrektora z dnia 15 maja 2018 r. zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa osobistego osadzonych należały do działów (m.in. ochrony, penitencjarnego), nad którymi nadzór sprawował Zastępca Dyrektora, który przewodniczył także komisji penitencjarnej oraz sprawował nadzór nad realizacją zagadnień z zakresu obrony jednostki penitencjarnej.

Do 18 maja 2018 r. w Areszcie funkcjonowały dwa oddziały penitencjarne, którymi kierowali odpowiednio Dyrektor (Oddział Penitencjarny I) oraz jego Zastępca (Oddział Penitencjarny II). Zgodnie z obowiązującą wówczas strukturą organizacyjną¹⁰ każdy z Dyrektorów odpowiadał za pracę swojego oddziału penitencjarnego oraz za nadzór nad zatrudnionymi w tych oddziałach, jak również pełnili funkcje przewodniczącego komisji penitencjarnej. Od tego dnia w strukturze Aresztu występowały Pawilony A, B, C, D (w których wyodrębniono po cztery oddziały) oraz E (z dwoma oddziałami). W Pawilonach A, B i C osadzeni byli mężczyźni, natomiast kobiety były osadzone w Pawilonach D i E.

(akta kontroli str. 36-115, 138-161)

W Areszcie wprowadzono instrukcje stanowiskowe dla działu ochrony, określające: rodzaj stanowiska, miejsce pełnienia służby, wyposażenie, zadania, współdziałania z innymi stanowiskami, zasady przekazywania informacji, zadania w przypadku zdarzenia nadzwyczajnego oraz w razie wzmocnienia sposobu ochrony. Zadania z zakresu oddziaływań penitencjarnych wykonywane były przez pracowników działu penitencjarnego. Każdemu wychowawcy zatrudnionemu w jednostce określono w indywidualnym zakresie czynności grupę osadzonych (ze wskazaniem oddziałów

⁸ W przedmiotowym zarządzeniu nie określono zadań koordynatorów a jedynie ich wyznaczono.

⁹ Dalej: „Dyrektora Generalnego SW”.

¹⁰ Zarządzenie Dyrektora Aresztu Nr 16/2014 z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie organizacji w Areszcie oddziałów penitencjarnych oraz Zarządzenie Nr 16/2017 z dnia 28 lutego 2017 r. w sprawie podziału czynności w kierownictwie Aresztu.

i cel mieszkalnych), za których odpowiadali oraz wskazano zastępstwa, jakie był zobowiązany pełnić w razie potrzeby.

(akta kontroli str. 38-137)

Obowiązki określone w § 4 Zarządzenia nr 19 Dyrektora Generalnego SW w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych realizowano w Areszcie poprzez programy resocjalizacyjne pn.: „Program przeciwdziałania przedostawaniu się substancji odurzających i ich obrotowi w areszcie śledczym w Katowicach”, „Nowa droga – program w zakresie przeciwdziałania agresji i przemocy”, „Program resocjalizacji i readaptacji społecznej w zakresie integracji rodzin – Familia”.

(akta kontroli str. 9-10)

1.2. Dane statystyczne AŚ (według stanu na koniec 2017 i 2018 r. oraz na 30 września 2019 r.)

Pojemność oddziałów mieszkalnych Aresztu wg stanu na 31 grudnia 2017 i 2018 roku wynosiła 440 miejsc o łącznej powierzchni 1 421,80 m², natomiast - wg stanu na 30 września 2019 r. - 438 miejsc o łącznej powierzchni 1 413,20 m².

(akta kontroli str. 138-161)

Według stanu na 31 grudnia 2017 r. w Areszcie przebywało 368 osadzonych, w tym: 78 tymczasowo aresztowanych, 286 skazanych i czterech ukaranych.

Z grupy 290 osadzonych skazanych i ukaranych:

- 14 młodocianych odbywało karę pozbawienia wolności w systemie programowego oddziaływania, w tym 10 w ramach zakładu zamkniętego i trzech w ramach zakładu półotwartego, natomiast jeden młodociany był przed klasyfikacją.
- 144 odbywało karę pozbawienia wolności po raz pierwszy, w tym:
 - 52 w ramach zakładu zamkniętego, z czego 25 w systemie zwykłym, 20 w systemie programowego oddziaływania i siedmiu w systemie terapeutycznym,
 - 83 w ramach zakładu półotwartego, z czego 23 w systemie zwykłym, 59 w systemie programowego oddziaływania i jeden w systemie terapeutycznym,
 - dziewięciu było przed komisją penitencjarną.
- 132 recydywistów, w tym:
 - 55 w ramach zakładu zamkniętego, z czego 23 w systemie zwykłym, 28 w systemie programowego oddziaływania i czterech w systemie terapeutycznym,
 - 76 w ramach zakładu półotwartego, z czego: 14 w systemie zwykłym, 57 w systemie programowego oddziaływania i pięciu w systemie terapeutycznym,
 - jeden osadzony będących przed komisją penitencjarną.

(akta kontroli str. 162-165)

Według stanu na 31 grudnia 2018 r. w Areszcie przebywało 391 osadzonych, w tym: 92 tymczasowo aresztowanych, 298 skazanych i jeden ukarany.

Z grupy 299 osadzonych skazanych i ukaranych:

- dziesięciu młodocianych odbywało karę pozbawienia wolności w systemie programowego oddziaływania, w tym sześciu w ramach zakładu zamkniętego i czterech w ramach zakładu półotwartego;
- 139 odbywało karę pozbawienia wolności po raz pierwszy, w tym:
 - 48 w ramach zakładu zamkniętego, z czego 18 w systemie zwykłym, 23 w systemie programowego oddziaływania i siedmiu w systemie terapeutycznym,
 - 83 w ramach zakładu półotwartego, z czego 25 w systemie zwykłym, 56 w systemie programowego oddziaływania i dwóch w systemie terapeutycznym,
 - jeden na zasadach zakładu otwartego w systemie programowego oddziaływania,
 - siedmiu było przed komisją penitencjarną.
- 150 recydywistów, w tym:
 - 85 w ramach zakładu zamkniętego, z czego 44 w systemie zwykłym, 36 w systemie programowego oddziaływania i pięciu w systemie terapeutycznym,
 - 60 w ramach zakładu półotwartego, z czego: dziewięciu w systemie zwykłym, 50 w systemie programowego oddziaływania i jeden w systemie terapeutycznym,
 - pięciu osadzonych będących przed komisją penitencjarną.

(akta kontroli str. 166-167)

Według stanu na 30 września 2019 r. w Areszcie przebywało 415 osadzonych, w tym: 145 tymczasowo aresztowanych, 258 skazanych i 12 ukaranych.

Z grupy 270 osadzonych skazanych i ukaranych:

- siedmiu młodocianych odbywało karę pozbawienia wolności w systemie programowego oddziaływania, w tym czterech w ramach zakładu zamkniętego i trzech w ramach zakładu półotwartego.
- 119 odbywało karę pozbawienia wolności po raz pierwszy, w tym:
 - 42 w ramach zakładu zamkniętego, z czego 13 w systemie zwykłym, 25 w systemie programowego oddziaływania i czterech w systemie terapeutycznym,
 - 71 w ramach zakładu półotwartego, z czego 21 w systemie zwykłym i 50 w systemie programowego oddziaływania,
 - sześciu było przed komisją penitencjarną.
- 144 recydywistów, w tym:
 - 74 w ramach zakładu zamkniętego, z czego 40 w systemie zwykłym, 28 w systemie programowego oddziaływania i sześciu w systemie terapeutycznym
 - 65 w ramach zakładu półotwartego, z czego: 19 w systemie zwykłym, 45 w systemie programowego oddziaływania i jeden w systemie terapeutycznym,

- pięciu osadzonych będących przed komisją penitencjarną.

(akta kontroli str. 168-169)

W Areszcie, wg stanu na dzień 4 października 2019 r. (dzień wygenerowania danych), osadzonych było 16 cudzoziemców, w tym: sześciu obywateli Ukrainy, trzech obywateli Rumunii, dwóch obywateli Niemiec i po jednym obywatelu Azerbejdżanu, Belgii, Gruzji, Łotwy i Nigerii.

(akta kontroli str. 170-171)

W kontrolowanym okresie stwierdzono jeden przypadek aktu samoagresji (odmowa przyjmowania posiłków) z powodu działalności prokuratury oraz sześć prób usiłowania popełnienia samobójstwa. Nie odnotowano aktów samoagresji z powodu działalności administracji oraz przypadków niehumanitarnego traktowania osadzonych. Nie stwierdzono również przypadków zgonu osadzonego, ciężkiego uszkodzenia ciała na skutek działania funkcjonariusza lub innej osoby oraz przypadków drastycznych przejawów podkultury więziennej.

(akta kontroli str. 172-173)

Na dzień 30 września 2019 r. (dzień wygenerowania danych) w Areszcie przebywało 10 osadzonych z aktywną kartą zagrożonego samobójstwem (OZS).

(akta kontroli str. 174-176)

W okresie objętym kontrolą, w jednym przypadku odnotowano napaść na funkcjonariusza przez osadzonego oraz 12 przypadków bójek lub pobić. Ujawniono siedem przedmiotów niedozwolonych.

(akta kontroli str. 177, 644)

W kontrolowanym okresie nie stwierdzono przypadku umieszczenia skazanego, na podstawie art. 110 § 2a § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy¹¹ w celi mieszkalnej o powierzchni poniżej 3 m².

(akta kontroli str. 189)

1.3. Działania podejmowane w okresie objętym kontrolą przez Dyrektora w celu zapewnienia osadzonym bezpieczeństwa osobistego

Informacje o realizacji poleceń Dyrektora Generalnego SW, wydanych w okresie objętym kontrolą, Dyrektor przekazywał¹² Dyrektorowi Okręgowemu SW w Katowicach. W pismach tych informował m.in. o:

- przeprowadzeniu szkolenia z zakresu użycia środków przymusu bezpośredniego dla funkcjonariuszy Aresztu, przeprowadzaniu przeglądu środków przymusu w pierwszych tygodniach każdego miesiąca, dokonywanych cotygodniowych przeglądach technicznych i sprawdzaniu jakości nagrywania monitoringu oraz systemów przywoływania w celach zabezpieczających, zobowiązaniu dowódców zmian do stosowania kamer przenośnych w celu dokumentowania użycia środków przymusu bezpośredniego i załączeniu nagrania do dokumentacji tego zdarzenia, obligatoryjnym wszczynaniu czynności wyjaśniających w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w stosowaniu środków przymusu bezpośredniego;

¹¹ Dz. U. z 2019, poz. 676, dalej: „**kkw**”.

¹² Pisma nr.: D/O.521.1.2017.SP z dnia 9 czerwca 2017 r. stanowiące odpowiedź na pismo Dyrektora Generalnego SW z dnia 30 maja 2017 r. w sprawie stosowania środków przymusu bezpośredniego, D-O.521.5.2017.SP z dnia 19 września 2017 r. stanowiące odpowiedź na pismo Dyrektora Generalnego SW z dnia 14 września 2017 r. w sprawie przeglądu infrastruktury teletechnicznej oraz sposobu prowadzenia monitoringu cel mieszkalnych i DP.330.O.1.2018.BR z dnia 21 września 2018 r. stanowiące odpowiedź na pismo Dyrektora Generalnego SW z dnia 29 sierpnia 2018 r. w sprawie podjęcia działań mających na celu zapobieganie samobójstwom osadzonych.

- dokonaniu przeglądu infrastruktury teletechnicznej systemu monitoringu Aresztu oraz analizy stanowiska monitorowego i obowiązującej instrukcji, jak i efektywności/ergonomii zastosowanych na ww. stanowisku rozwiązań;
- prowadzeniu profilaktyki presuicydalnej wśród osadzonych oraz prowadzeniu rejestru osób objętych oddziaływaniami z zakresu profilaktyki presuicydalnej II rzędu przez Kierownika Działu Penitencyjnego, prowadzonych oddziaływaniach wskazanych w § 3 i 4 Instrukcji nr 2/16 Dyrektora Generalnego SW, przepływie informacji w zakresie symptomów obniżania nastroju u osadzonych, o wizytacjach cel przez wychowawców (co najmniej dwukrotnie w ciągu tygodnia), codziennych odprawach obejmujących swoim zakresem problematykę symptomów samobójczych wśród osadzonych w Areszcie, częstotliwości dokonywania kontroli cel, przeglądzie treści zawartych w kartach OZS.

(akta kontroli str. 186, 190-200)

W okresie objętym kontrolą w Areszcie nie wystąpiły zdarzenia związane z niepraworządnym i niehumanitarnym traktowaniem osób pozbawionych wolności. Dyrektor podał, że zagadnienia te były poruszane podczas odpraw, szkoleń i innych spotkań służbowych. Ponadto program szkoleń realizowanych przez ośrodki szkolenia SW, z których korzystali funkcjonariusze Aresztu, zawierał m.in. tematykę poświęconą: komunikacji interpersonalnej, przeciwdziałaniu wypaleniu zawodowemu, oraz polskim i międzynarodowym standardom postępowania z osobami pozbawionymi wolności ze szczególnym uwzględnieniem zasad humanitaryzmu i poszanowania godności ludzkiej. Dyrektor stwierdził, że w Areszcie nie występowały wizjery w kącikach sanitarnych, których likwidację polecił Dyrektor Generalny SW w piśmie z dnia 5 stycznia 2017 r.

W Areszcie dokonywano weryfikacji jakości pełnienia służby przez funkcjonariuszy monitorujących osadzonych zagrożonych samobójstwem, a ponadto każdorazowo w trakcie przeprowadzania inspekcji przez kierownictwo Aresztu sprawdzano sposób pełnienia służby na stanowiskach monitorowych. Dyrektor podał, że zrealizowane zostało również polecenie pozbawienia możliwości posiadania w celach mieszkalnych wszelkiego rodzaju pasków do spodni przez osoby tymczasowo aresztowane.

(akta kontroli str. 186)

W ocenie Dyrektora stan zatrudnienia w Areszcie pozwalał na sprawną realizację zadań przypisanych SW w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa jednostki i bezpieczeństwa osobistego funkcjonariuszy i pracowników.

(akta kontroli str. 184)

W Areszcie nie prowadzono wykazów osadzonych narażonych w sposób szczególny na ataki (akty agresji) ze strony innych osadzonych oraz osadzonych, którzy mogliby stanowić zagrożenie dla innych osadzonych. Jak wyjaśnił Dyrektor „Oddziaływania wobec osadzonych mają charakter rozwiązań systemowych zawartych między innymi w Zarządzeniu Nr 19/16 Dyrektora Generalnego SW z dnia 14 kwietnia 2016 r.¹³. Oddziaływania te trwają od pierwszych minut w warunkach izolacji więziennej. Początkowo są to działania informacyjne o prawach, obowiązkach i między innymi o możliwości spotkania się z zagrożeniami ze strony innych osadzonych zawartymi w notatce informacyjnej każdego osadzonego. Dodatkowo prewencyjnie zobowiązuje się osadzonych do zgłaszania ewentualnych zagrożeń w myśl art. 108 § 2 Kodeksu Karnego Wykonawczego.

¹³ W sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencyjnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy, pracowników działów penitencyjnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencyjnych. Dalej: „Zarządzenie Nr 19/16 Dyrektora Generalnego SW”.

W dalszej kolejności, wychowawcy i psychologowie współpracują z osobami, które mogą zetknąć się ze zjawiskiem agresji, korygują ich postawy w wyniku programów resocjalizacyjnych i indywidualnych spotkań. Taki program pn. „Przeciwdziałanie przemocy i agresji” organizuje cyklicznie psycholog jednostki. W wypadku zaistnienia zdarzenia nadzwyczajnego, w którym występują elementy agresji, takie osoby obejmowane są ukierunkowaną opieką psychologiczną w postaci indywidualnych spotkań”.

(akta kontroli str. 186-187)

1.4. Porządek wewnętrzny Aresztu i jego zgodność z przepisami

Ustalony przez Dyrektora zarządzeniem nr 123/2019 z dnia 29 lipca 2019 r., „Porządek wewnętrzny” Aresztu był zgodny z wymogami określonymi w §14 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania¹⁴. Dokument ten odpowiadał wymogom określonym w § 15 ust. 2 tego rozporządzenia.

(akta kontroli str. 245-342)

W dniu przeprowadzenia oględzin tekst „Porządku wewnętrznego” znajdował się we wszystkich poddanych oględzinom celach, o treści dostosowanej do jej umiejscowienia. W celach, w których był osadzony lub osadzona osoba narodowości innej niż polska, znajdował się „Porządek wewnętrzny” przetłumaczony na języki zrozumiałe dla poszczególnych obcokrajowców.

(akta kontroli str. 508-512)

1.5. Sytuacje związane z agresją wobec przenoszonego osadzonego, mające miejsce w latach 2017-2019

W okresie objętym kontrolą w Areszcie nie odnotowano przypadku agresji (znęcania się) zgłoszonego przez osadzonego po przetransportowaniu go z lub do innej jednostki penitencjarnej. W tych latach z Aresztu nieprzeniesiono skazanego do innego zakładu karnego ze względów związanych z bezpieczeństwem skazanego (art. 100 § 1 pkt 7 kkw). W ww. okresie nie wystąpiły przypadki rozmieszczenia osadzonego w celi o powierzchni nie odpowiadającej standardom określonym w art. 110 § 2 kkw.

W latach 2017-2019 złożono łącznie 243 wnioski¹⁵ o objęcie osadzonych monitorowaniem, w tym 179 wniosków¹⁶ zostało złożonych z uwagi na potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa samemu skierowanemu do monitorowanej celi bądź współosadzonemu, natomiast 54 wnioski uzasadnione były względami medycznymi.

(akta kontroli str. 187, 189, 705)

1.6. Odprawy penitencjarno-ochronne

W okresie objętym kontrolą, zgodnie z dyspozycją § 56 ust. 1 pkt 7 zarządzenia nr 19/16 Dyrektora Generalnego SW z dnia 14 kwietnia 2016 r.¹⁷ w Areszcie organizowano raz w miesiącu odprawy penitencjarno-ochronne z udziałem Dyrektora i/lub jego zastępcy, funkcjonariuszy działu penitencjarnego i ochrony oraz

¹⁴ Dz. U. poz. 2290, Dalej: „rozporządzenie w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego”.

¹⁵ Z tego: 60 w 2017 r., 104 w 2018 r. i 79 do 31 października 2019 r.

¹⁶ Z tego: 40 w 2017 r., 89 w 2018 r. i 50 do 31 października 2019 r.

¹⁷ W sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych.

przedstawicieli pozostałych komórek organizacyjnych Aresztu (np. działu ewidencji, działu kwatermistrzowskiego).

Według protokołów z narad penitencjarno-ochronnych zorganizowanych w dniach 25 lipca, 28 sierpnia i 26 września 2019 r. przedmiotem ich było m.in.: omówienie przez wychowawców atmosfery w poszczególnych oddziałach mieszkalnych, przekazanie informacji na temat osadzonych: zdemoralizowanych, wiodących prym w szeregach podkultury przestępczej, powiązanych z problematyką narkomanii, ujawniających trudności z przystosowaniem do warunków izolacji, będących w kręgu zainteresowania mediów, objętych oddziaływaniami z zakresu profilaktyki presuicydalnej II rzędu.

(akta kontroli str. 397-416)

1.7. Nadzór nad Aresztem w zakresie bezpieczeństwa osadzonych

W latach 2017-2019 (do 15 października) w ramach nadzoru nad Aresztem Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Katowicach¹⁸ przeprowadził 17 kontroli, z czego jedną przeprowadził Lekarz Naczelny OISW. Z kolei sędzia ds. penitencjarnych Sądu Okręgowego w Katowicach przeprowadził: dwie lustracje w związku z podjętymi próbami samobójczymi, dwie kontrole i jedną wizytację Aresztu, a sędzia Wojskowego Sądu Garnizonowego we Wrocławiu przeprowadził nadzór penitencjarny. Dyrektor Generalny SW przeprowadził w Areszcie dwie kontrole, przy czym żadna z nich nie dotyczyła bezpieczeństwa osadzonych. W ww. okresie Rzecznik Praw Obywatelskich oraz Minister Sprawiedliwości nie przeprowadzali kontroli/wizytacji Aresztu.

Z analizy dokumentacji pokontrolnych wynikało, że zagadnienie bezpieczeństwa osadzonych było uwzględnione w zakresie ośmiu z ww. kontroli, z czego dwie z nich zakończyły się wydaniem zaleceń pokontrolnych¹⁹. Zalecenia pokontrolne zostały zrealizowane, o czym Dyrektor Aresztu pisemnie poinformował Dyrektora OISW.

Ponadto, w okresie objętym kontrolą specjaliści OISW przeprowadzili w Areszcie dziewięć niezapowiedzianych inspekcji²⁰, z czego jedną w porze nocnej. Inspekcje dotyczyły m.in.: sposobu pełnienia służby przez monitorującego i funkcjonariuszy w oddziałach mieszkalnych, działania systemu monitoringu (w tym m.in.: przechowywania zapisów z cel mieszkalnych, potencjalnych „martwych” pól w obrazach z cel, złego obrazu w porze nocnej) i łączności bezprzewodowej. Wszystkie zalecenia wydane w wyniku przeprowadzenia powyższych inspekcji²¹ zostały wykonane, a OISW został poinformowany o ich realizacji.

(akta kontroli str. 426, 431-449, 459-464)

¹⁸ Dalej: „OISW”.

¹⁹ Zalecenia wydane w wyniku przeprowadzonych kontroli przez OISW w dniach:

- 29.10.- 7.11.2018 r. w zakresie stanu technicznego i wyposażenia pomieszczeń zakwaterowania osób pozbawionych wolności. Zalecenia dotyczyły prowadzenia ksiąg: ewidencji sprzętu kwaterunkowego i głównej ewidencji materiałowej zgodnie z zapisami Instrukcji Dyrektora Generalnego SW;

- 8-12.04.2019 r. w zakresie stanu zabezpieczenia ochronnego jednostki, w tym poziomu i stanu wyposażenia w zabezpieczenia techniczno-ochronne oraz elektroniczne ze sposobem ich wykorzystania. Zalecono egzekwowanie od podległych funkcjonariuszy tymczasowe zatrzymanie przedmiotów niedozwolonych i niebezpiecznych.

²⁰ Inspekcje przeprowadzono w dniach: 25 czerwca i 17 grudnia 2017 r., 30 czerwca i 28 października 2018 r. oraz 19 czerwca, 19 sierpnia, 19 września, 3 i 11 października 2019 r.

²¹ Wydano pięć zaleceń dotyczących: wyłączenia obrazów na stanowisku monitorującym z kamer umieszczonych w celach, w których nie ma osadzonych objętych monitorowaniem, martwych pól w ujęciach z niektórych kamer umieszczonych w celach (w tym w celi nr 45 w Pawilonie D) oraz mało czytelnego obrazu z kamer umieszczonych w oddziale III Pawilonu D,

1.8. Stosowanie standardów minimalizujących ryzyko naruszania bezpieczeństwa osobistego osadzonych

Do 18 maja 2018 r. w Areszcie funkcjonowały dwa oddziały penitencjarne²², w których zatrudnionych było 20 funkcjonariuszy (w tym: trzech oddziałowych, siedmiu wychowawców, dwóch doprowadzających i dwóch psychologów). W skład oddziału I wchodziły Pawilony męskie A, B i C. W skład oddziału II wchodziły Pawilony żeńskie D i E. Pojemność oddziałów w Areszcie była zgodna z przepisami § 3 ust. 2 Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego SW z dnia 29 lutego 2012 r. w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych, a liczba osadzonych, zgodnie z wymogami określonymi w § 9 ust. 2 ww. Instrukcji, przypadająca na jednego oddziałowego jednozmianowego, nie przekraczała 150 osób²³.

(akta kontroli str. 127-134, 189, 465-479)

Według stanu na 30 czerwca lat 2017-2019 w Areszcie zatrudnionych było (odpowiednio) 54, 59, 56 funkcjonariuszy działu ochrony oraz 17, 18 i 18 funkcjonariuszy i pracowników działu penitencjarnego (w tym 3 psychologów)²⁴ na (odpowiednio): 373 (w tym 87 tymczasowo aresztowanych i 286 skazanych), 397 (81 i 316) i 398 (128 i 270) osadzonych.

(akta kontroli str. 474-479, 499-505)

W dniach 17, 24 i 31 października 2019 r. w Areszcie na oddziałach męskich (Pawilony A, B i C) liczba osadzonych przypadająca na jednego wychowawcę, zgodnie z podziałem obowiązków, wynosiła od 28 – do 56²⁵ i była zgodna z wymogami określonymi w § 93 ust. 3 pkt 1 Zarządzenia nr 19/16 Dyrektora Generalnego SW.

W dniach wytypowanych do kontroli nieobecny był jeden wychowawca²⁶, pod którego opieką (zgodnie z podziałem obowiązków) miało przebywać (odpowiednio) 30, 31 i 36 osadzonych. Wyjaśniając sposób zorganizowania opieki za nieobecnego wychowawcę Dyrektor stwierdził, że zgodnie z zakresem obowiązków w trakcie nieobecności ww. wychowawcy zastępował go inny funkcjonariusz – młodszy wychowawca. Wg wyjaśnienia Dyrektora fakt ten znajduje unormowanie w zarządzeniu Nr 19/16 Dyrektora Generalnego SW oraz nie rzutował w żadnym stopniu na jakość wykonywanej przez niego pracy oraz na zapewnienie należytego bezpieczeństwa osadzonych. Według Dyrektora nie stanowił on także naruszenia limitów dotyczących osadzonych określonych przez Dyrektora Generalnego SW, gdyż miał on charakter chwilowy.

(akta kontroli str. 1116-126, 183-184, 480-498)

²²Zorganizowane na podstawie Zarządzenia nr 16/2014 Dyrektora Aresztu z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie organizacji w Areszcie oddziałów penitencjarnych. Po tym dniu organizacja Aresztu uległa zmianie polegającej na wyodrębnieniu Pawilonów męskich A, B, C oraz żeńskich D i E, w które podzielono na oddziały. Ponadto w strukturze Aresztu wyodrębniono takie działy jak: penitencjarny, ochrony, ewidencji, księgowy i inne.

²³ Pojemność cel mieszkalnych Aresztu w okresie istnienia oddziałów penitencjarnych wynosiła 440 osób (wg stanu na 31 grudnia 2017 r. i 2018 r.).

²⁴ W tym czasie dłuższa absencja w pracy (powyżej 3 miesięcy) dotyczyła jednego funkcjonariusza działu ochrony w każdym roku oraz jednego psychologa w roku 2017 (w okresie 1 stycznia 2017 r. – 26 lutego 2018 r.) i 2019 (od 24 czerwca).

²⁵ Na poszczególnych wychowawców przypadało w dniach 17, 24 i 31 października 2019 r. następujące liczby osadzonych: wych. D.T. – (odpowiednio) 35, 30 i 28; wych. A.N. po 41 z czego (odpowiednio) 38, 38 i 39 osadzonych pracowało; wych. A.L. – (odpowiednio) 32, 36 i 35; wych. T.M. – 54 (w tym pięciu skazanych), 56 (pięciu skazanych) i 53 (trzech skazanych); wych. B.R. – 28, 33 i 37; wych. K.D'A. – 30, 33 i 31; wych. A.W-W. – 39, 40 i 39; wych. M.Z. – 44 (w tym 22 skazanych), 45 (18) i 45 (19); wych. A.P. – 37, 38 i 37. Na nieobecnego wychowawcę A.O. przypadało w te dni (odpowiednio): 30, 31 i 36 osadzonych.

²⁶ A.O. st. szeregowy był oddelegowany na szkolenie.

W ww. dniach obsada oddziałowych na wszystkich Oddziałach była zgodna z Instrukcją Ochronną Aresztu oraz odpowiednimi Instrukcjami Stanowiskowymi²⁷.

(akta kontroli str. 38-41, 54-61, 64-65, 183-184, 480-498)

W dniach 17 i 24 października 2019 r. na wszystkich Oddziałach obecny był jeden psycholog²⁸ przy odpowiednio: 370 i 383 osadzonych w celach mieszkalnych, natomiast w dniu 31 października 2019 r. obecnych było dwóch psychologów na 382 osadzonych. Liczba osadzonych przypadająca 17 i 24 października na jednego psychologa (z uwzględnieniem psychologów zatrudnionych w Ośrodku Diagnostycznym, którzy w zakresie swoich obowiązków mieli zastępowanie psychologa oddziałowego (w razie jego nieobecności) nie przekraczała limitu określonego w § 93 ust. 3 pkt 2 zarządzenia Nr 19/16 Dyrektora Generalnego SW, tj. 200 osadzonych.

(akta kontroli str. 183-184, 480-498, 502-506, 863-872)

W trzech wybranych dniach²⁹ dwóch wybranych psychologów spotkało się z następującą liczbą osadzonych: pierwszego dnia - M.M. z dwoma³⁰, I.C. z sześcioma³¹; drugiego dnia - M.M. z 14³² a I.C. z pięcioma³³ oraz trzeciego dnia - M.M. z 10³⁴ i I.C. z czterema³⁵.

(akta kontroli str. 506-507)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości

OCENA CZĄSTKOWA

Ustalony przez Dyrektora „Porządek wewnętrzny” Aresztu był zgodny z wymogami określonymi w § 14 rozporządzenia w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego oraz odpowiadał § 15 ust. 2 tego rozporządzenia. Jednostka w zbadanym zakresie działała zgodnie z zarządzeniami, instrukcjami i wytycznymi Dyrektora Generalnego SW.

OBSZAR

2. Infrastruktura jednostki penitencjarnej w kontekście ograniczenia ryzyka naruszenia bezpieczeństwa osobistego osadzonych

2.1. Stosowanie standardów minimalizujących ryzyko naruszenia bezpieczeństwa osobistego

Opis stanu
faktycznego

W dniu przeprowadzenia oględzin³⁶ stan osobowy oddziałów (w tym liczba osób z OZS) był następujący: 139 osadzonych na oddziałach I-IV Pawilonu A, 118 osadzonych na oddziałach I-IV Pawilonu B (w tym trzech z OZS), 24 osadzonych na oddziałach I-IV Pawilonu C (w tym jeden z OZS) oraz

²⁷ Stanowiska: S6+S7, S14+S17 oraz S19.

²⁸ Ponadto w Ośrodku Diagnostycznym Aresztu pracowało w dniach: 17 października czterech psychologów, 24 października dwóch psychologów, natomiast 31 października trzech.

²⁹ Wybrano następujące dni: 9 maja 2018 r., 25 marca 2019 r. i 4 czerwca 2019 r.

³⁰ Nr IDO: 1909290 i 434517.

³¹ Nr IDO: 1359510, 1867192, 1687868, 1891366, 1891723 i 1909436.

³² Nr IDO: 1909477, 1947635, 1874562, 1632450, 1916818, 1917641, 1805341, 1425523, 1947471, 1909436, 1950801, 1928590, 1891366, 1940380 i 1752679.

³³ Nr IDO: 362850, 325174, 1659746, 1942490 i 74696.

³⁴ Nr IDO: 1850178, 1858803, 1955778, 1899207, 1954198, 1947219, 1957337, 1945686, 1828078 i 1955061.

³⁵ Nr IDO: 1553867, 1082983, 110984 i 275858.

³⁶ Oględziny przeprowadzono 14 października 2019 r. w 12 celowo wybranych celach mieszkalnych oraz w dwóch celach zabezpieczających. Spośród cel poddanych oględzinom cztery były monitorowane, natomiast dwie były to cele przejściowe.

90³⁷ osadzonych na oddziałach I-IV Pawilonu D (w tym dwie z OZS). W każdej poddanej oględzinom celi mieszkalnej znajdowała się kopia aktualnego porządku wewnętrznego Aresztu, a w przypadku osadzonych obcokrajowców w celach znajdowały się teksty porządku wewnętrznego w języku dla nich zrozumiałym. We wszystkich poddanych oględzinom celach był sprawny system przywoływania pomocy, natomiast w łaźni znajdującej się na oddziale męskim system ten nie działał, a w łaźniach na oddziale żeńskim nie było zamontowanych takich systemów.

(akta kontroli str. 508-512)

Dyrektor wyjaśnił, że „system przywoływania pomocy na podstawie przepisów³⁸ nie jest wymagany jako stały element wyposażenia łaźni dla osadzonych. W trakcie modernizacji łaźni głównej w pawilonach mieszkalnych A i B w roku 2014 podjęto decyzję o pilotażowym zamontowaniu systemu przywoływania oddziałowego w przebieralni łaźni, w ramach jego testowania podczas kąpieli osadzonych. System przywoływania obecnie ulega częstym awariom ze względu na pracę w zbyt wilgotnym środowisku i w najbliższym czasie jest planowane jego usunięcie z pomieszczeń łaźni. (...) W związku z powyższym podjęto decyzję, iż kąpiele osadzonych są bezpośrednio i rotacyjnie nadzorowane przez oddziałowych pawilonów mieszkalnych”.

(akta kontroli str. 185)

Wejścia kontrolerów do cel monitorowanych w toku oględzin zostały nagrane, poza celą nr 3 w żeńskim Oddziale D I.

(akta kontroli str. 508-512)

Dyrektor wyjaśnił, że z uwagi na rozmieszczenie w tej celi osadzonych, wobec których nie zachodziła konieczność stosowania monitorowania zachowania, w celi tej nastąpiło odłączenie kamer. W toku oględzin stwierdzono również usunięcie martwej strefy w obrazie z monitorowanej celi nr 45 Oddział III Pawilon D³⁹.

(akta kontroli str. 424-425)

Zestawy reanimacyjne (w tym defibrylatory) znajdowały się w ambulatorium i wartowni na oddziale męskim (B III) oraz w dyżurce na oddziale żeńskim (Pawilon D). Ponadto zestaw był zawieszony na ścianie przy skrzyżowaniu korytarzy męskich Oddziałów II Pawilonu A, B i C.

Oddziałowi posiadali karty OZS, bezpieczny nóż oraz plany kontroli cel⁴⁰ i pomieszczeń oddziału im podległego. W dyżurkach oddziałów męskich znajdowały się przyciski napadowe z funkcją lokalizacji pomieszczenia, w którym wywołano alarm, natomiast brak było urządzeń umożliwiające obserwację nadzorowanych pomieszczeń i oddziałów (podgląd monitoringu). Urządzenia takie znajdowały się

³⁷ W trakcie przeprowadzania oględzin jedna osadzona (z karta OZS) była transportowana do zakładu karnego, dlatego nie ujęto jej w liczbie aktualnie znajdujących się w celach tego Pawilonu.

³⁸ Normy wyposażenia i sprzętu kwaterunkowego służących do obsługi osób osadzonych, w przypadku zbiorczych węzłów sanitarnych (umywalnie, toalety), czy łaźni ogólnych znajdujących się na oddziałach regulują zapisy Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 grudnia 2016 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. poz. 2224), odpowiednio w tabeli 4 i 5. Dodatkowo wymogi budowlane dotyczące struktury łaźni w pawilonie mieszkalnym określały zapisy w § 3 ust 6 Wytycznych nr 1/2011 Dyrektora Generalnego SW z dnia 4 października 2011 r., w sprawie wymagań technicznych i ochronnych dla pawilonów zakwaterowania osadzonych. Obowiązujące obecnie Wytyczne nr 1/2019 Dyrektora Generalnego SW z dnia 17 czerwca 2019 r. w sprawie wymagań technicznych i ochronnych dla pawilonów zakwaterowania osadzonych, nie wprowadziły zmian w tym zakresie.

³⁹ Martwa strefa została stwierdzona w wyniku kontroli przeprowadzonej 3 października 2019 r. przez Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Katowicach w zakresie jakości monitorowania cel.

⁴⁰ kontrole cel były planowane w terminach nieprzewidywalnych dla osadzonych.

w dyżurce Pawilonu D. Przyciski napadowe na oddziałach żeńskich poddanych oględzinom (Pawilon D) posiadała oddziałowa tego Pawilonu.

(akta kontroli str. 508-512)

Dyrektor wyjaśnił, że dyżurki oddziałowych w pawilonach męskich z uwagi na usytuowanie bezpośrednio w ciągach komunikacyjnych oraz przezroczystość ścian wykonanych ze szkła nie zapewniają ochrony przed dostępem osób postronnych, nieupoważnionych (w tym osadzonych) do wglądu w urządzenia umożliwiające obserwację nadzorowanych pomieszczeń. Zadania nałożone do realizacji przez oddziałowego określone w § 49 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie ochrony jednostek organizacyjnych SW nie pozwalają na stałą obserwację. Z tego względu, w celu zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa osadzonym zakwaterowanym w celach monitorowanych, utworzono całodobowe stanowisko operatora monitoringu.

(akta kontroli str. 185)

W Areszcie w okresie objętym kontrolą w siedmiu celach mieszkalnych zamontowanych było 19 kamer wyposażonych w promiennik podczerwieni.

(akta kontroli str. 877)

Na stanowisku monitorującym, w dniu przeprowadzenia oględzin⁴¹, funkcjonariusz obserwował jednocześnie cztery monitory. Kolejne dwa, zawieszone najwyżej, były wyłączone. Spośród włączonych monitorów dwa pokazywały na całym ekranie jedno ujęcie z wybranej przez funkcjonariusza celi mieszkalnej (na każdym monitorze z innej). Na pozostałych dwóch włączonych monitorach obrazy z poszczególnych kamer wyświetlane były w osobnych okienkach o wymiarach 20 cm x 36 cm. Funkcjonariusz monitorujący obserwował jednocześnie na dwóch monitorach (każdy podzielony na dziewięć „okienek”) 18 obrazów z kamer umieszczonych w siedmiu celach⁴². Na obrazach z części celi mieszkalnej przeznaczonej do celów sanitarno-higienicznych naniesione były elementy (zaczernione lub czerwone pola) uniemożliwiające ukazywanie intymnej części ciała osadzonego w czasie czynności fizjologicznych. Ponadto na biurku funkcjonariusza ustawiony był monitor ukazujący obraz z kamery zamontowanej w „Rodzinnym pokoju odwiedzin” w trakcie trwania widzenia osadzonego z rodziną.

(akta kontroli str. 703-704)

Dyrektor wyjaśnił, że wyłączone monitory, umieszczone na stanowisku operatora systemu monitoringu, są wykorzystywane w sytuacjach awaryjnych do przełączenia obrazów z monitorów, które uległy awarii oraz do zapewnienia ciągłości monitorowania jednostki lub przeniesienia obrazów aktualnie używanych w celu poprawienia jakości wizualizacji i zapewnienia komfortu pracy funkcjonariusza pełniącego służbę operatora. Stwierdził także, że w Areszcie nie ma określonych konkretnych limitów co do liczby ekranów/kamer do jednoczesnego monitorowania przez jednego funkcjonariusza.

(akta kontroli str. 189, 424, 730)

OISW przeprowadził jedną kontrolę⁴³ oraz dwie inspekcje w zakresie monitoringu cel mieszkalnych⁴⁴, w wyniku których stwierdzono m.in., że w celi nr 45 występowała

⁴¹ Oględziny przeprowadzono 9 października 2019 r.

⁴² Ujęcia były przedstawione w następujący sposób: po trzy „okienka” na trzy cele mieszkalne dwuosobowe (70 i 88 – Pawilon B oraz 97 – Pawilon C) i izbę chorych (112 – Pawilon C) oraz po dwa „okienka” na izolatkę – 102 (Pawilon C) oraz na celę jednoosobową – 45 (Pawilon D) i jednoosobową dla niebezpiecznych – 96 (Pawilon C). Ujęcia z jednej celi wyświetlane są „okienkach” ustawionych w jednej linii poziomej na ekranie dwóch monitorów.

⁴³ Kontrola została przeprowadzona w dniach 8-12 kwietnia 2019 r. Nie wydano zaleceń.

możliwość tzw. „martwych pól” w obrazie z kamery tam zainstalowanej oraz mało czytelny obraz z kamer w oddziale III w czasie przełączania się w tryb nocny. O wykonaniu ww. zaleceń Dyrektor poinformował OISW⁴⁵.

(akta kontroli str. 425-426, 431-449, 463)

2.2. Spełnianie wymogów bezpieczeństwa w celach zabezpieczających

Cele zabezpieczające (męska – nr 101 na oddziale I Pawilonu C i damska – nr 8 na oddziale I pawilonu D) spełniały wymogi określone w § 2 i § 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i Izby izolacyjnej⁴⁶. Obie cele posiadały wentylację, oświetlenie i ogrzewanie zabezpieczone przed dostępem osadzonego oraz były urządzone w sposób uniemożliwiający dokonania samookaleczenia przez osadzonego. Składały się z: pomieszczenia dźwiękochłonnego oraz przedsionka. Pomieszczenie dźwiękochłonne było monitorowane przez sprawny, wewnętrzny system telewizji przemysłowej oraz wyposażone było w bezpieczną i sprawną instalację przyzywową. Wejście do pomieszczeń dźwiękochłonnych było zabezpieczone drzwiami typu więziennego z wizjerem oraz izolacją dźwiękową. Przedsionki obu cel były również monitorowane oraz wyposażone w trwale mocowane: stół, taboret, umywalkę i toaletę. Cele zabezpieczające znajdowały się, w pobliżu miejsca pełnienia służby przez oddziałowych, na parterze pawilonów C i D.

(akta kontroli str. 508-509, 513)

2.3. Warunki infrastrukturalne Aresztu a ograniczenie ryzyka naruszenia bezpieczeństwa osobistego osadzonych

W oparciu o badania bezpośrednie (przedstawione w pkt 3.1. oraz w pkt 5.1. niniejszego wystąpienia pokontrolnego) stwierdzono, że infrastruktura Aresztu nie miała wpływu na powstanie zdarzeń nadzwyczajnych lub innych zająć w okresie objętym kontrolą.

W latach 2017-2019 w Areszcie (na oddziałach męskich, zamkniętych) znajdowały się dwie cele wieloosobowe, przeznaczone dla 12 (cela nr 48 Oddział AIV zorganizowana w miejscu świetlicy ogólnej)⁴⁷ i 14 osadzonych (cela nr 57 Oddział BI)⁴⁸. W latach 2017-2019 osadzeni w tych celach nie zgłaszali skarg w zakresie warunków bytowych panujących w ww. celach, jak również żadne ze zdarzeń nadzwyczajnych, mających miejsce w tym okresie w Areszcie, nie miało przyczyny ściśle związanej z pobytem osadzonych w tych celach.

(akta kontroli str. 141, 150-151, 155-156, 187, 425, 450-458, 560-684, 876)

Dyrektor wyjaśnił, że „W przypadku osadzania w celach wieloosobowych, zgodnie z przyjętą praktyką, personel przede wszystkim kieruje się przesłankami wynikającymi z art. 110 § 4 Kodeksu Karnego Wykonawczego, jak i postanowieniami regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania. Dodatkowo uwzględnia się

⁴⁴ 3 października 2019 r. w zakresie jakości monitorowania cel oraz 10-11 października 2019 r. w zakresie sposobu pełnienia służby przez funkcjonariuszy Aresztu i dokumentowania oraz zapisu monitoringu z Pawilonu D.

⁴⁵ Pismami z 7 i 14 października 2019 r. poinformowano o zamontowaniu dodatkowej kamery w celi nr 45 Pawilonu D oraz o niewystępowaniu w Areszcie kamer z „efektem olśnienia”.

⁴⁶ Dz. U. poz.638, Dalej: „rozporządzenie w sprawie cel zabezpieczających”.

⁴⁷ Cella o powierzchni 36,00 m² oraz wymiarach kąca sanitarnego: długość- 152 cm, szerokość – 95 cm i wysokość – 280 cm. W dniach 17, 24 i 31 października 2019 r. przebywało w niej (odpowiednio): ośmiu, 11 i 12 osadzonych.

⁴⁸ Cella o powierzchni 43,57 m² oraz wymiarach kąca sanitarnego: długość -120 cm, szerokość -70 cm i wysokość – 290 cm. W dniach 17, 24 i 31 października 2019 r. przebywało w niej (odpowiednio): 14, 13 i 11 osadzonych.

wytyczne wynikające z Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 roku w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych. Stosuje się też zasadę indywidualizacji tzn. każdego osadzonego dobiera się indywidualnie w danej celi biorąc pod uwagę, jego cechy i właściwości osobiste. W przypadku celi wieloosobowej stawia się na taki dobór osadzonych, by potrafili funkcjonować w grupie nie przejawiając cech wiktymogennych⁴⁹, czy skłonności do dominacji. Prawidłowość weryfikacji osadzenia należy do zakresu obowiązków każdego z wychowawców, jak i pozostałych pracowników. Podlega ona stałej kontroli poprzez: indywidualne rozmowy, wizytacje cel mieszkalnych oraz inne czynności profilaktyczne”. Dodał również, że analiza zachowania skazanych zakwaterowanych w celach wieloosobowych (Nr 48 i 57) skłania do sformułowania, iż osadzeni z tych cel *nie sprawiali większych problemów*, niż osoby osadzone w celach o mniejszym stanie osobowym.

(akta kontroli str. 187)

W piśmie do Dyrektora OISW, stanowiącym odpowiedź na pytanie zadane 11 grudnia 2018 r.⁵⁰, Dyrektor Aresztu stwierdził, że ewentualna likwidacja celi 14-osobowej (nr 57) będzie polegała na wyodrębnieniu w jej strukturze dwóch odpowiednio mniejszych cel mieszkalnych⁵¹. Z kolei w kwestii celi nr 48 (12-osobowej) stwierdził, że w związku z utrzymującym się w ostatnim czasie wysokim stanem zaludnienia jednostki celi ta została zaadaptowana z pomieszczenia świetlicy. Dodał, że po zmniejszeniu się stanu zaludnienia jednostki pomieszczenie to zostanie przywrócone do stanu pierwotnego, tj. świetlicy do zajęć kulturalno-oświatowych dla osadzonych.

(akta kontroli str. 423, 457-458)

2.4. Kontrole cel i innych pomieszczeń w oddziałach mieszkalnych pod kątem ich bezpieczeństwa

W trakcie przeprowadzonych w ramach kontroli oględzin oddziałowi na skontrolowanych oddziałach mieszkalnych posiadali aktualne miesięczne plany kontroli cel (nieprzewidywalne dla osadzonych), na oddziałach im podlegających. Wynikało z nich, że w ramach miesięcznego planu każda z cel na danym oddziale była lub miała być skontrolowana. Przeprowadzenie kontroli było potwierdzane wpisem kontrolującego do tabeli umieszczonej w planie kontroli.

(akta kontroli str. 507-508, 514-523)

W okresie objętym kontrolą przeprowadzono w Areszcie pięć kontroli generalnych⁵². Kontrole były prowadzone w zakresie: odnalezienia przedmiotów niedozwolonych, ujawnienia ewentualnych przygotowań do ucieczki oraz uszkodzeń w ramach zabezpieczeń techniczno-ochronnych, jak również sprawdzenia stanu podłóg, ścian, stropów i sprzętów. Głównymi nieprawidłowościami dotyczącymi bezpieczeństwa były: zbite lustra i szyby w oknach, uszkodzone szafki oraz drzwi kącia sanitarnego, uszkodzone lub poluzowane gniazdka elektryczne, uszkodzone płytki podłogowe, obłuzowane lampy sufitowe lub brak oprawy lamp. W wyniku stwierdzonych uszkodzeń wydawane były przez Dyrektora polecenia ich usunięcia. Każdorazowo Dyrektor był w określonym terminie pisemnie informowany o usunięciu usterek. Z powyższych pism wynikało, że wszystkie usterki zostały usunięte. Natomiast w wyniku oględzin stwierdzono, że zrealizowane zostały także

⁴⁹ Tzn. podatności na stanie się ofiarą [przyp. NIK].

⁵⁰ Pismo sygn. OI-KI.21.34.1.2018.AG w sprawie propozycji likwidacji cel wieloosobowych. Pismo to zostało wystosowane do wszystkich Dyrektorów jednostek penitencjarnych województwa śląskiego.

⁵¹ Koszt oszacowano na ok. 13 500 zł.

⁵² 22 maja i 12 grudnia 2017 r., 7 maja i 4 grudnia 2018 r. oraz 24 maja 2019 r.

polecenia z ostatniej kontroli generalnej, dotyczące poddanej oględzinom celi nr 25 (Oddział A III)⁵³.

W wyniku kontroli generalnych formułowane były także wnioski odnoszące się do wzmożonej i dokładnej kontroli stanu cel przez inspektorów, oddziałowych, wychowawców i służbę kwatermistrzowską, rzetelnego prowadzenia zeszytów usterek i zgłaszania ich na bieżąco oraz dokładnej kontroli osadzonych powracających z pracy.

(akta kontroli str. 510, 525-559)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości

OCENA CZĄSTKOWA

NIK ocenia pozytywnie działalność w badanym obszarze. Infrastruktura Aresztu poddana oględzinom (cele mieszkalne) sprzyjała ograniczeniu ryzyka naruszenia bezpieczeństwa osobistego osadzonych. Wszystkie cele były zaplanowane do kontroli przez oddziałowych. Kontrole generalne, obejmujące swoim zakresem m.in. wszystkie cele, przeprowadzano dwa razy do roku.

OBSZAR

3. Zindywidualizowane oddziaływania na osadzonych mające na celu ograniczanie ryzyka naruszeń bezpieczeństwa osobistego osadzonych

3.1. Zdarzenia nadzwyczajne⁵⁴ w Areszcie

Opis stanu
faktycznego

W okresie objętym kontrolą w Areszcie miały miejsca 24 tzw. zdarzenia, z czego dziewięć w 2017 r., dziewięć w 2018 r. i sześć w 2019 r. (do dnia 7 października). Badaniem szczegółowym objęto wszystkie ww. zdarzenia. Wśród nich stwierdzono sześć prób samobójczych, pięć bójek/pobić, siedem ujawnień przedmiotów niedozwolonych, trzy niepowroty oraz dwa zdarzenia dotyczące funkcjonariuszy SW, a także jedno zdarzenie zagrażające bezpieczeństwu jednostki (w postaci zalania). Każdorazowo po zdarzeniu nadzwyczajnym sporządzano meldunek w systemie Noe.NET oraz korzystano z bramki SMS w celu wysłania informacji zgodnie z § 5 ust. 2 Zarządzenia nr 1/2018 Generalnego Dyrektora SW z dnia 3 stycznia 2018 r.⁵⁵. Zabezpieczono także zapisy z monitoringu (w zakresie miejsc objętych monitoringiem). Dyrektor powoływał zespoły do wyjaśnienia okoliczności zdarzeń, wyznaczając za każdym razem 21 dniowy termin ich wyjaśnienia. Zdarzeniach, które miały miejsce w okresie objętym kontrolą nie miały związku z użyciem przedmiotów niedozwolonych w rozumieniu Zarządzeń Dyrektora wydanych na podstawie § 27 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej⁵⁶. W przypadku podejrzenia próby samobójczej każdorazowo osadzonemu udzielano niezbędnej pomocy medycznej. Świadków prób samobójczych obejmowano oddziaływaniami profilaktycznymi i wspierającymi. Funkcjonariuszy kierowano do Służby Medycyny Pracy SW, z osadzonymi psycholog odbywał rozmowy tzw. „wentylujące”⁵⁷. Ponadto osadzony po próbie

⁵³ Przeprowadzonej 24 maja 2019 r. Stwierdzono pęknięte szyby w oknie oraz uszkodzone kafelki.

⁵⁴ Od 3 stycznia 2018 r. zgodnie z Zarządzeniem nr 1/2018 Dyrektora Generalnego SW zdarzenie nadzwyczajne określane jest jako „zdarzenie”.

⁵⁵ Zarządzenie w sprawie służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, zdarzeń mogących wystąpić w Służbie Więziennej oraz sposobu ich wyjaśniania i dokumentowania. Dalej: „Zarządzenie 1/2018”.

⁵⁶ Dz. U. poz.1804.

⁵⁷ Rozmowy te miały na celu stworzenie warunków fizycznych i emocjonalnych dla ujawnienia przez skazanego, w czasie rozmowy, swoich pozytywnych i negatywnych cech osobowości. Metoda ta powinna prowadzić do otwarcia się skazanego bez lęku odrzucenia, zaprzestania postrzegania społeczeństwa jako wroga swojej wolności i wyzbycia się lęku przed otaczającą rzeczywistością.

samobójczej obejmowany był oddziaływaniami postsuicydalnymi⁵⁸. Zabezpieczono także dostępny materiał dowodowy (np. pętle, susz, telefony, biały proszek itp.). Żadne ze zdarzeń nie wiązało się z użyciem paska do spodni. Dwa zdarzenia nadzwyczajne z 10 stycznia 2018 r. oraz 8 lipca 2019 r. zaklasyfikowano początkowo jako próby samobójcze, natomiast po wyjaśnieniu ich okoliczności anulowano je z systemu Noe.Net, gdyż nie wyczerpywały znamion próby samobójczej⁵⁹.

(akta kontroli str. 561-644,666-689)

Większość⁶⁰ ww. zdarzeń, które wystąpiły w Areszcie miało miejsce poza celami mieszkalnymi (tj. na placu spacerowym, w paczkwoni, na boisku, w miejscu pracy osadzonego poza jednostką). W żadnym ze zbadanych przypadków wpływu na wystąpienie zdarzenia nie miała infrastruktura Aresztu⁶¹.

Wszystkie przypadki ujawnienia przedmiotu niedozwolonego⁶² na terenie Aresztu lub w miejscu zatrudnienia osadzonych, mające miejsce w okresie objętym kontrolą, stanowiły zdarzenia nadzwyczajne w rozumieniu Zarządzenia nr 1/2018. Dyrektor każdorazowo powoływał zespół do zbadania okoliczności przebiegu oraz skutków zdarzenia. Ujawnione przedmioty⁶³ zabezpieczano oraz wyjaśniano, w jaki sposób osadzony wszedł w ich posiadanie. W przypadku dwóch zdarzeń nie ustalono sprawcy. Tylko jedno z objętych badaniem zdarzeń miało miejsce w celi mieszkalnej, pozostałe wystąpiły w miejscu zatrudnienia osadzonego bądź ogólnodostępnej części aresztu. Zdarzenia ujawnienia przedmiotów niedozwolonych niezwłocznie zgłaszano do Sądu Penitencjarnego oraz organów, w których dyspozycji był osadzony. Czynności wyjaśniające prowadzone na terenie jednostki mieściły się w terminie wynikającym z Zarządzenia 1/2018 tj. w ciągu 21 dni.

(akta kontroli str. 572-644)

3.2. Bójki i pobicia

W okresie od 1 stycznia 2017 r. do 10 stycznia 2018 r. w Areszcie odnotowano trzy przypadki bójek lub pobić, kwalifikowanych zgodnie z Zarządzeniem nr 52/2013 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 listopada 2013 r. w sprawie *zdarzeń mogących wystąpić w Służbie Więziennej, sposobu ich dokumentowania oraz służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej*, jako zdarzenia nadzwyczajne. Od 11 stycznia 2018 r. (wejście w życie Zarządzenia 1/2018) zdarzeń takich w Areszcie nie odnotowano. Po tym dniu zarejestrowano dziewięć przypadków bójek/pobić nieskutkujących uszczerbkiem na zdrowiu powyżej siedmiu dni, które w rozumieniu Zarządzenia 1/2018 nie stanowią zdarzeń nadzwyczajnych. W każdym przypadku osadzonych uczestniczących w bójce/pobiciu odprowadzono do lekarza ambulatorium celem określenia stanu ich zdrowia (uszczerbku na zdrowiu), a następnie przeprowadzono postępowanie wyjaśniające (w oparciu o oświadczenia ewentualnych świadków tych zdarzeń (osadzonych) oraz notatki służbowe funkcjonariuszy Aresztu, zakończone notatką służbową Kierownika Działu Ochrony zaakceptowaną przez Dyrektora. Bójki i pobicia nieskutkujące rozstrojem zdrowia powyżej siedmiu dni ewidencjonowane były w „Raporcie zdarzeń” prowadzonym przez Kierownika Ochrony. Informacje na

⁵⁸ Polegające na: zwiększonym nadzorze, osadzeniu w celi monitorowanej oraz wieloosobowej, itp.)

⁵⁹ W toku czynności wyjaśniających uznano je za samouszkodzenie, które nie jest zdefiniowane jako zdarzenie.

⁶⁰ W celach mieszkalnych miały miejsce wszystkie próby samobójcze oraz ujawnienie jednego przedmiotu niedozwolonego

⁶¹ Zostało to stwierdzone również w wyniku przeprowadzonych oględzin opisanych w pkt. 2 niniejszego wystąpienia.

⁶² Przedmiot niedozwolony - przedmioty, które mogą utrudniać prawidłowy tok postępowania karnego lub realizację ustalonego porządku w jednostce organizacyjnej, w tym przedmioty niebezpieczne, które mogą stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej lub osób

⁶³ Telefon komórkowy, smartwatch z funkcją telefonu, susz koloru zielonego itp.

temat zaistniałych zdarzeń przekazywane były do Centralnego Zarządu Służby Więziennej za pomocą strony intranetowej.

(akta kontroli str. 648-659)

3.3. Przypadki użycia przez funkcjonariuszy środków przymusu bezpośredniego i broni palnej

W okresie objętym kontrolą odnotowano zastosowanie środków przymusu bezpośredniego w stosunku do dwóch osadzonych, w tym w 2017 r. w postaci siły fizycznej i kajdanek założonych na ręce oraz w 2018 r. w postaci siły fizycznej, kajdanek założonych na ręce oraz umieszczenia osadzonego w celi zabezpieczającej. Użycie i wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego oraz ich udokumentowanie odbyło się na zasadach określonych w ustawie z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej⁶⁴.

W żadnym z tych przypadków nie stwierdzono przekroczenia przez funkcjonariuszy Aresztu uprawnień do zastosowania tych środków i nie złożono zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa.

(akta kontroli str. 660-665)

W okresie objętym kontrolą, wg informacji Kierownika Działu Ochrony, nie było przypadków użycia broni palnej.

(akta kontroli str. 177)

3.4. Wiedza oddziałowych o nadzorowanym oddziale

W toku przeprowadzonych oględzin stwierdzono, że zarówno oddziałowi, jak i wychowawcy posiadali wiedzę o liczbie osadzonych (zgodną z danymi zawartymi w systemie Noe.NET) oraz znali nazwiska i miejsca osadzenia poszczególnych OZS na ich oddziale.

(akta kontroli str. 507-508, 514-517)

Stwierdzone
nieprawidłowości

OCENA CZĄSTKOWA

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości

Postępowania w związku ze zdarzeniami mającymi miejsce w okresie objętym kontrolą prowadzone były rzetelnie i zgodnie z regulacjami wewnętrznymi. Przypadki użycia środków przymusu bezpośredniego były uzasadnione i dokonane w sposób prawidłowy. Ocena naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia następowała w trakcie badania przedmiotowego i podmiotowego przeprowadzanego przez Kierownika ambulatorium.

OBSZAR

4. Zindywidualizowane oddziaływania na osadzonych mające na celu ograniczanie ryzyka naruszeń bezpieczeństwa

4.1. Struktura zatrudnienia

Opis stanu
faktycznego

W latach 2017-2019 (do dnia 30 września) w Areszcie zatrudnionych było funkcjonariuszy (odpowiednio): 173 (w tym 105 w Dziale ochrony), 185 (112) oraz 182 (109). W tym samym okresie w Dziale penitencjarnym zatrudnionych było w każdym roku po 16 funkcjonariuszy. Pracowników nie będących funkcjonariuszami w latach 2017-2018 zatrudnionych było dziesięciu, a w roku 2019

⁶⁴ Dz. U. z 2018 r. poz. 1834 ze zm.

dziewięciu. Wakaty w Dziale ochrony wystąpiły tylko w roku 2019 w liczbie trzech. Dział penitencjarny nie wykazywał wakatów w okresie objętym kontrolą. Dyrektor wyjaśnił, że „(...) Nie analizowano wpływu trzech wakatów w Dziale ochrony na poziom bezpieczeństwa osadzonych z uwagi na pozyskane dodatkowych 12 etatów ze zlikwidowanego Aresztu Śledczego w Zabrze w 2018 r”. Oceniał także, że do czasu ponownego zredukowania liczby etatów do poziomu 105 funkcjonariuszy⁶⁵ (np. w wyniku ustania stosunku służbowego - odejście na emeryturę) nie można mówić o braku obsady w dziale ochrony.

(akta kontroli str. 188, 690)

4.2. Wykonywanie przez funkcjonariuszy AŚ pracy w godzinach nadliczbowych

Funkcjonariusze Aresztu wypracowali łącznie 11.162 nadgodzin w 2017 r. (w tym 10.316 dział ochrony oraz 56 dział penitencjarny), w 2018 r. było to odpowiednio 14.076 nadgodzin (w tym 13.474 dział ochrony oraz 128 dział penitencjarny), natomiast do dnia 30 września 2019 r. było to 12.833 nadgodzin (w tym 12.204 dział ochrony oraz 56 dział penitencjarny). Liczba funkcjonariuszy pracujących w godzinach nadliczbowych wynosiła: 117 w 2017 r. (w tym: 104 działu ochrony oraz 13 działu penitencjarnego), 128 w 2018 r. (w tym 112 działu ochrony i 16 działu penitencjarnego) oraz 126 do 30 września 2019 r. (w tym 109 ochrony oraz 16 penitencjarnego). Średnia liczba wypracowanych nadgodzin na jednego funkcjonariusza wynosiła 64 godziny w 2017 r., (z czego na funkcjonariusza ochrony przypadło 98 godzin, a na funkcjonariusza penitencjarnego 4 godziny), 75 godzin w 2018 r. (odpowiednio: 120 godzin oraz 9,1 godziny) oraz 70 godziny do dnia 30 września 2019 r. (odpowiednio: 109 godzin i 4 godziny). Trzech pracowników ochrony o największej liczbie nadgodzin⁶⁶ w skali roku, wypracowało w poszczególnych latach łącznie: 555 (brutto 1088) nadgodzin w 2017 r., 503 (1217) nadgodziny w 2018 r. i 510 (866) nadgodzin do 30 września 2019 r. Trzech funkcjonariuszy działu penitencjarnego o największej liczbie nadgodzin w skali roku wypracowało łącznie: 16 godzin w 2017 r., 72 godziny w 2018 r. i 24 godziny do 30 września 2019 r.

(akta kontroli str. 690-698)

Do OISW, w celu publikacji w Biuletynach Informacyjnych za 2017 i 2018 rok oraz za III kwartał 2019 r., przekazywane były dane dotyczące liczby godzin nadliczbowych wypracowanych przez funkcjonariuszy ochrony pomniejszone o liczbę wybranych godzin (w formie dni wolnych od pracy). Liczba ta była wyliczana na podstawie danych z „Rocznej Karty Ewidencji Czasu Pracy” funkcjonariusza za dany rok, przedstawianych w kolumnie „E. Nadgodziny” z nazwą „Koniec”. Wartość nadgodzin wykazywana na „Koniec” danego okresu rozliczeniowego wyliczana była narastająco, tzn. wypracowane nadgodziny od początku roku były doliczane do wartości wskazanej w tej samej kolumnie/wersie jako początkowe (pn. „Początek”). Wartość końcowa nadgodzin za dany kwartał pomniejszana była o godziny nadliczbowe wybrane przez funkcjonariusza w tym okresie, w formie dni wolnych od pracy, tzn. od liczby godzin wypracowanych odejmowane były godziny wybrane.

Taki sposób ewidencjonowania liczby godzin nadliczbowych wynikał z elektronicznego systemu ewidencjonowania czasu pracy pn. „System planowania

⁶⁵ Na dzień 30 marca 2017 r. pełny stan etatowy w dziale ochrony był ustalony na poziomie 105 funkcjonariuszy. Na dzień 8 listopada 2019 r. Dział ochrony Aresztu liczył 110 funkcjonariuszy, tzn. 5 etatów ponad stan normatywny.

⁶⁶ Pracownicy zostali wybrani na podstawie kart pn. „Roczna ewidencja czasu pracy”. Pod uwagę brano narastającą liczbę wypracowanych w danym roku i dodanych do stanu z roku poprzedniego nadgodzin pomniejszonej o nadgodziny wybrane w postaci dni wolnych od pracy, tzw. nadgodziny „netto”.

i ewidencji czasu pracy”, stosowanego we wszystkich jednostkach SW. Powyższy system nie pozwalał na wykazanie liczby nadgodzin wypracowanych przez funkcjonariusza przeciętnie w tygodniu w danym okresie rozliczeniowym. Sposób sporządzania statystyk w zakresie czasu pracy funkcjonariuszy nie pozwalał na ustalenie rzeczywistego czasu pracy funkcjonariuszy ochrony.

(akta kontroli str. 690-698, 700, 728, 733)

Zgodnie z opinią Państwowej Inspekcji Pracy⁶⁷ praca nadliczbowa, która została zrekompensowana udzieleniem czasu wolnego, nie zmienia swojego charakteru, co powoduje, że również te godziny nadliczbowe podlegają wliczeniu do rocznego limitu godzin nadliczbowych.

(akta kontroli str. 699)

W opinii NIK, przyjęty sposób ewidencjonowania i sprawozdawania w systemie elektronicznej rejestracji czasu pracy liczby nadgodzin wypracowanych przez funkcjonariuszy, nie pozwalał na wyliczenie rzeczywistej liczby nadgodzin wypracowanych przeciętnie w tygodniu w danym okresie rozliczeniowym.

Zgodnie z art. 122 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o służbie więziennej⁶⁸ łączny czas służby wraz z godzinami nadliczbowymi nie powinien przekraczać wymiaru 48 godzin tygodniowo w przyjętym okresie rozliczeniowym. W skali roku średnia liczba godzin nadliczbowych tygodniowo wypracowanych przez funkcjonariusza ochrony wynosiła: 1,8 w 2017 r., 2,3 w 2018 r oraz 2,1 do 30 września 2019 r.

W wyniku badania⁶⁹ wypracowanych nadgodzin przez trzech funkcjonariuszy ochrony o największej liczbie nadgodzin w skali roku stwierdzono, że średnia wypracowanych tygodniowo nadgodzin przez każdego z ww. trzech funkcjonariuszy była niższa od normy tygodniowej określonej w powyższym przepisie i wynosiła od 6 min. do 7 godzin 25 min. tygodniowo.

(akta kontroli str. 701-702)

Dyrektor AŚ wyjaśnił, że w celu ograniczenia potencjalnych negatywnych skutków pracy w godzinach nadliczbowych systematycznie przyjmowani są praktykanci z ośrodków szkolenia SW, którzy w trakcie odbywania przeszkolenia zawodowego odciążają od zadań służbowych funkcjonariuszy jednostki. Ponadto w przypadku gwałtownego wzrostu nadgodzin dział ochrony odciążany jest od obowiązków funkcjonariuszami z działów poza ochronnych. Każdorazowo po zakończonym kwartale dane o godzinach nadliczbowych przekazywane są do OISW, które po przeprowadzonej analizie są umieszczane w biuletynie kwartalnym.

(akta kontroli str. 691-693, 728-730)

NIK zwraca uwagę na brak możliwości wyliczenia rzeczywistej ilości nadgodzin wypracowanych przez funkcjonariusza przeciętnie w tygodniu w danym okresie rozliczeniowym, ze względu na sposób ich ewidencjonowania i sprawozdawania, w formie określonej w „Systemie planowania i ewidencji czasu pracy”.

⁶⁷ Przedstawioną w publikacji pn. „Nadgodziny w praktyce”. Publikacja dostępna pod adresem: <https://www.pip.gov.pl/pl/f/v/165676/ui/%20NadgodzinyW-Praktyce%20Internet.pdf>

⁶⁸ Dz.U.z 2019 r. poz. 1427 ze zm., Dalej: „ustawa o służbie więziennej”.

⁶⁹ Badanie przeprowadzono dla każdego z czteromiesięcznych okresów rozliczeniowych obowiązujących w latach 2017-30.09.2019 w oparciu o czas rzeczywiście przepracowany w 2017 (173; 214; 167 godzin) w 2018 (159;183;160 godzin) w 2019 (165;177;168 godzin). Podano wartości nadgodzin netto.

4.3. Szkolenia wstępne, zawodowe i specjalistyczne funkcjonariuszy SW

Wszyscy funkcjonariusze objęci badaniem⁷⁰ ukończyli szkolenia wstępne (kursy przygotowawcze) oraz zawodowe⁷¹ i specjalistyczne⁷². Ponadto, wszyscy ww. funkcjonariusze brali udział w szkoleniach ogólnozakładowych, których tematyka dotyczyła m.in.: zasad służbowego zachowania oraz formalnej strony kontaktów interpersonalnych z osobami pozbawionymi wolności, profilaktyki presuicydalnej⁷³, przedsięwzięć ochronnych i postępowania z przedmiotami niedozwolonymi, przyjmowania transportów więźniów, zachowań autoagresywnych wśród więźniów, pierwszej pomocy przedmedycznej i zapobiegania samobójstwom osadzonych.

(akta kontroli str. 238-244, 524)

4.4. Szkolenia funkcjonariuszy i pracowników AŚ pozostających w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi z zakresu komunikacji interpersonalnej oraz przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu

W okresie objętym kontrolą funkcjonariusze Aresztu uczestniczyli w szkoleniach z zakresu komunikacji interpersonalnej oraz przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu. W szkoleniu odnoszącym się do pierwszego zakresu⁷⁴ udział wzięło łącznie 124 funkcjonariuszy (w tym 3 w 2017 r., 106 w 2018 r. oraz 15 w 2019 r.), natomiast w szkoleniach i warsztatach z zakresu wypalenia zawodowego⁷⁵ uczestniczyło łącznie dziewięć osób, w tym pięć w 2017 r. i cztery w 2018 r.

Ponadto pięciu oficerów, siedmiu chorążych i pięciu podoficerów brało udział w szkoleniu w zakresie polskich i międzynarodowych standardów postępowania z osobami pozbawionymi wolności (ze szczególnym uwzględnieniem zasad humanitaryzmu i poszanowania godności ludzkiej). Z kolei w szkoleniach w zakresie zachowań sygnalizujących możliwość autoagresji oraz udzielania pierwszej pomocy osobom, które targnęły się na własne życie udział wzięło 150 osób w 2019 r. i 127 w 2018 r.

Zorganizowano także szkolenia strzeleckie na strzelnicy w Zakładzie Karnym w Jastrzębiu Zdroju, w których uczestniczyło 97 osób w 2017 r., 103 osoby w 2018 r. i 239 osób w 2019 r.

(akta kontroli str. 232-235)

⁷⁰ Badaniem objęto 21 funkcjonariuszy w tym: 15 oddziałowych i wychowawców, którzy uczestniczyli w oględzinach, o których mowa w pkt 2.1. niniejszego wystąpienia oraz sześciu funkcjonariuszy, którzy byli świadkami samobójstw lub prób samobójczych.

⁷¹ Tematyka szkoleń/kursów zawodowych dotyczyła m.in.: przygotowania na pierwszy stopień oficerski, podoficerski i chorążacki, przygotowania do pracy na stanowisku oddziałowego, wychowawcy, starszego wychowawcy, dowódcy zmiany działu ochrony.

⁷² Tematyka szkoleń/kursów specjalistycznych, w których uczestniczyli funkcjonariusze Aresztu, dotyczyła m.in.: negocjacji policyjnych, ratownictwa przedmedycznego, organizacji pomocy postpenitencjarnej, przygotowania osadzonych do funkcjonowania w społeczeństwie po odbyciu kary, profilaktyki stresu (warsztaty), zarządzania jednostką penitencjarną i zasobami ludzkimi, bhp osób kierujących pracownikami w aresztach śledczych i zakładach karnych, uzyskania dodatkowych uprawnień kwalifikacyjnych, trenerów Liderów Klubu Pracy, przygotowania mentorów działowych dla potrzeb szkolenia wstępnego, samoobrony, działania funkcjonalnego w sytuacji zagrożenia, komputerów.

⁷³ Były to wewnętrzne szkolenia organizowane przez Areszt w 2017 i 2019 r.

⁷⁴ Szkolenia były prowadzone w następujących tematach: „Efektywna komunikacja interpersonalna” i Zasady służbowego zachowania oraz formalna strona kontaktów interpersonalnych z osobami pozbawionymi wolności”.

⁷⁵ Szkolenia pn. „Automotywacja jako forma radzenia sobie z wypaleniem zawodowym”, „Wypalenie zawodowe – przyczyny, objawy i konsekwencje” oraz warsztaty profilaktyki stresu.

4.5. Działania podejmowane przez Dyrektora AŚ w celu ograniczania agresji wśród funkcjonariuszy i pracowników Aresztu wobec osadzonych oraz zarządzania konfliktami

Funkcjonariusze i pracownicy SW uczestniczyli w trzech szkoleniach z ww. zakresu w liczbie: czterech z Działu Ochrony⁷⁶, dwóch z Działu Penitencjarnego⁷⁷ oraz dziewięciu z pozostałych działów⁷⁸.

(akta kontroli str. 236-237)

W Areszcie nie funkcjonował mechanizm ograniczenia agresji wśród funkcjonariuszy. Jak wyjaśnił Dyrektor w przypadkach wystąpienia zdarzeń o podłożu dysfunkcyjnym, które nacechowane były interpersonalną agresją funkcjonariuszy i pracowników – funkcjonariusze kierowani byli do Służby Medycyny Pracy przy OISW, gdzie wdrażana była nowoczesna strategia profilaktyki przemocy i agresywnych zachowań.

(akta kontroli str. 188)

Funkcjonariusze Aresztu mieli zapewniony stały dostęp do psychologów zatrudnionych w Medycynie Pracy OISW. Po każdorazowym wystąpieniu zdarzenia wymagającego konsultacji psychologicznej funkcjonariusze na wniosek kierownika działu obligatoryjnie byli kierowani przez Dyrektora do Służby Medycyny Pracy. W latach objętych kontrolą skierowanych do Służby Medycyny Pracy zostało (odpowiednio): czterech, pięciu i siedmiu funkcjonariuszy Działu Ochrony.

(akta kontroli str. 188, 734-740)

4.6. Przerwy w pracy dla funkcjonariuszy wykonujących służbę w warunkach szczególnie uciążliwych

Funkcjonariusze pełniący służbę na stanowisku monitorującego oraz stanowiskach uzbrojonych w dniach objętych badaniem⁷⁹ mieli zapewnione przerwy w pracy bądź zmianę miejsce pełnienia służby, zgodnie z § 18 rozporządzenia w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych SW. W badanych dniach czas pracy ciągłej (bez przerwy) nie przekraczał dwóch godzin na stanowisku monitorującym oraz czterech godzin na stanowisku uzbrojonym.

(akta kontroli str. 715-717)

4.7. Ćwiczenia ochronne z udziałem straży pożarnej i policji

W okresie objętym kontrolą w Areszcie przeprowadzano raz w roku⁸⁰ ćwiczenia z udziałem Straży Pożarnej i Policji. Ćwiczenia w kolejnych latach dotyczyły zbiorowego wystąpienia osadzonych (w tym raz w trakcie konwoju) i pożarów w rejonie warsztatu, bramy głównej oraz w pojeździe konwojującym. Wnioski po przeprowadzonych ćwiczeniach wskazywały na poprawne działanie osób (konserwatora działu kwatermistrzowskiego, negocjatora działu penitencjarnego, dowodzącego akcją, bramowego, dowódcy konwoju, dowodzącego działaniami

⁷⁶ Szkolenie z zakresu zdrowia psychicznego (jeden) oraz z zakresu metod radzenia sobie ze stresem dla funkcjonariuszy realizujących zadania konwojowe (trzech).

⁷⁷ Warsztaty profilaktyki stresu oraz szkolenie z zakresu zdrowia psychicznego.

⁷⁸ W tym z Działów: kwatermistrzowskiego trzech, finansowego – jeden oraz dwóch z zespołu informatyki i łączności i kierownicy ambulatorium, działu ewidencji oraz pracownik Ośrodka Diagnostycznego.

⁷⁹ Badaniem objęto zmiany dzienną i nocną z dni 8 i 17 października 2019 r. Przeprowadzono je na podstawie zapisów w „Książce przebiegu służby”.

⁸⁰ Ćwiczenia przeprowadzono: 22 maja 2017 r., 7 maja 2018 r. i 24 maja 2019 r.

ochronnymi i oddziałowego), właściwy przepływ informacji wewnątrz jednostki oraz pomiędzy poszczególnymi uczestnikami ćwiczeń.

(akta kontroli str. 718-723)

4.8. Przygotowanie do swoich zadań funkcjonariuszy realizujących ochronę jednostki organizacyjnej na stanowisku uzbrojonym

Funkcjonariusze pełniący służbę na stanowiskach uzbrojonych Aresztu w wybranych do kontroli dwóch dniach⁸¹ ukończyli stosowny kurs przygotowawczy zgodnie z § 39 ust. 3 rozporządzenia w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych SW.

(akta kontroli str. 715-717, 724-725)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości

OCENA CZĄSTKOWA

NIK ocenia pozytywnie działalność Dyrektora w badanym obszarze. Przeciętna tygodniowa liczba nadgodzin wypracowana przez funkcjonariuszy penitencjarnych oraz ochrony nie przekraczała w okresie objętym kontrolą norm określonych w przepisach. Funkcjonariusze byli szkoleni z zakresu zapewnienia bezpieczeństwa osobistego skazanych oraz mieli dostęp do pomocy psychologicznej. Czas pracy funkcjonariuszy na stanowiskach uzbrojonych i monitorującym był zgodny z przepisami.

OBSZAR

5. Działania administracji penitencjarnej w sytuacji naruszenia bezpieczeństwa osadzonych przez funkcjonariuszy

Opis stanu
faktycznego

5.1. Skargi na funkcjonariuszy w zakresie bezpieczeństwa osadzonych

W 2017 r. do Aresztu skierowano 51 skarg, z których 10 zakwalifikowano jako dotyczące *Traktowania przez funkcjonariuszy i pracowników SW (STF)*, a jedną zakwalifikowano do kategorii *Traktowanie przez współosadzonych (STW)*. W 2018 r. do kategorii STF zakwalifikowano 16 z 48 złożonych skarg. Według stanu na 30 września 2019 r., z 72 złożonych skarg, do kategorii STF zakwalifikowano 10.

(akta kontroli str. 765-766, 777-778, 873-875)

Ewidencja złożonych skarg zawierała dane wskazane we wzorze dziennika skarg, o którym mowa w § 11 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i prośb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych⁸².

(akta kontroli str. 740-755)

W oparciu o dokumentację 20 skarg złożonych przez osadzonych, związanych z ich bezpieczeństwem⁸³ stwierdzono, że załatwione zostały one zgodnie z rozporządzeniem ws. skarg. Rozpatrzono wszystkie zarzuty zawarte w skargach. Materiał dowodowy stanowiły wyjaśnienia funkcjonariuszy Aresztu (w formie notatek

⁸¹ Badaniu poddano dwa dni 8 i 17 października 2019 r.

⁸² Dz. U. z 2013 r., poz. 647, Dalej: „rozporządzenie ws. skarg”.

⁸³ 19 z kategorii Traktowania przez funkcjonariuszy i pracowników SW i jedną z kategorii Traktowanie przez współosadzonych..

służbowych). W dwóch przypadkach przed rozpatrzeniem skargi przeprowadzono rozmowę ze skarżącym. W dwóch przypadkach zastosowano środki zaradcze (przemieszczenie osadzonego, konsultacja psychologiczna).

Z czynności, prowadzonych w celu zbadania zasadności skargi, sporządzano sprawozdanie, o którym mowa w § 8 ust. 7 rozporządzenia ws. skarg.

(akta kontroli str. 755-756)

5.2. Postępowania dyscyplinarne wobec funkcjonariuszy pełniących służbę w AŚ

W okresie objętym kontrolą postępowania dyscyplinarne wszczęto i przeprowadzono wobec ośmiu funkcjonariuszy Aresztu. W dwóch przypadkach postępowania te związane były z bezpieczeństwem osadzonych i dotyczyły pozostawienia w dwóch celach wieloosobowych po jednym skazanym⁸⁴ oraz nie zdeponowania, po wejściu na teren Aresztu, telefonu i nie dopełnieniu obowiązku stałej obserwacji osadzonych umieszczonych w celach monitorowanych. W stosunku do tych funkcjonariuszy orzeczono, na podstawie § 232 pkt 1 ustawy o służbie więziennej karę nagany. Karę nagany orzeczono również w stosunku do trzech funkcjonariuszy, wobec których wszczęto postępowanie dyscyplinarne w związku z: próbą nawiązania kontaktu na portalu społecznościowym z żoną osadzonego, spożywaniu alkoholu na terenie ośrodka szkoleniowego oraz wyjazdem na narty w trakcie zwolnienia lekarskiego.

W jednym przypadku wszczęte postępowanie dyscyplinarne, w związku prowadzeniem w trakcie zwolnienia lekarskiego działalności gospodarczej, umorzono w związku ze zwolnieniem funkcjonariusza na jego wniosek. Pozostałe dwa postępowania zakończono orzeczeniem kary przewidzianej w art. 232 pkt 2 kodeksu karnego, tj. ostrzeżeniem o niepełnej przydatności na zajmowanym stanowisku służbowym. Dotyczyły one świadomego wprowadzenia w błąd komisji powypadkowej (wypadek w trakcie drogi do pracy) oraz znieważenia funkcjonariusza publicznego. Żaden z funkcjonariuszy, w stosunku do których wszczęto postępowanie dyscyplinarne, nie został zawieszony w czynnościach służbowych.

(akta kontroli str. 797-860)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości

OCENA CZĄSTKOWA

NIK ocenia pozytywnie działalność w badanym obszarze. Skargi załatwione zostały zgodnie z rozporządzeniem ws. skarg. W uzasadnionych przypadkach, wobec funkcjonariuszy Aresztu, wszczęte zostały postępowania dyscyplinarne.

IV. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Katowicach. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

⁸⁴ Wbrew wydanemu poleceniu Dyrektora Aresztu.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwagi oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Katowice, dnia 6 grudnia 2019 r.

Kontroler
Beata Pękuł
Gł. specjalista kontroli państwowej

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Katowicach

.....